

T-191/06. sz. ügy

FMC Foret, SA kontra Európai Bizottság

„Verseny – Kartellek – Hidrogén-peroxid és nátrium-perborát – Az EK 81. cikk megsértését megállapító határozat – A jogsértés időtartama – Az ártatlanság védelme – Védelemhez való jog – Bírságok – Enyhítő körülmények”

A Törvényszék ítélete (hatodik kibővített tanács), 2011. június 16. II - 2971

Az ítélet összefoglalása

1. *Verseny – Kartellek – Vállalkozások közötti megállapodások – Fogalom – A tanúsítandó piaci magatartásra vonatkozó szándékegység – Bennfoglaltság*
(EK 81. cikk, (1) bekezdés)
2. *Verseny – Kartellek – Összehangolt magatartás – Fogalom – Versenyellenes megállapodás előkészítése céljából történő információközlés – Megfelelő megállapítás*
(EK 81. cikk, (1) bekezdés)
3. *Verseny – Kartellek – Mind a megállapodás, mind az összehangolt magatartás alkotóelemeit tartalmazó összetett jogsértés – „Megállapodásként és/vagy összehangolt magatartásként” történő egységes minősítés – Megengedhetőség*
(EK 81. cikk, (1) bekezdés)

4. *Verseny – Közigazgatási eljárás – Jogsértést megállapító bizottsági határozat – Az engedékenységi közlemény keretében a jogsértésben részt vevő más vállalkozások által benyújtott nyilatkozatok bizonyítékként történő felhasználása – Megengedhetőség – Feltételek*
(EK 81. cikk; 2002/C 45/03 bizottsági közlemény)
5. *Verseny – Kartellek – Bizonyítás – Egyetlen bizonyíték – Megengedhetőség – Feltételek*
(EK 81. cikk, (1) bekezdés)
6. *Verseny – Kartellek – Bizonyítás – A Bizottság által előterjesztett bizonyítékok – Versenyellenes célú találkozókra való részvétel*
(EK 81. cikk, (1) bekezdés)
7. *Verseny – Kartellek – Bizonyítás – Eskü alatt tett nyilatkozatok és a meghallgatások során tett tanúvallomások*
(EK 81. cikk)
8. *Verseny – Közigazgatási eljárás – Az emberi jogok európai egyezménye 6. cikkének alkalmazhatatlansága – Az uniós jog általános elveinek alkalmazandósága*
(1/2003 tanácsi rendelet, 19. cikk, (1) bekezdés)
9. *Verseny – Kartellek – Versenytorzítás – Értékelési szempontok – Versenykorlátozó cél – Megfelelő megállapítás*
(EK 81. cikk, (1) bekezdés)
10. *Verseny – Közigazgatási eljárás – A védelemhez való jog tiszteletben tartása – Iratbetekintés – Terjedelem – Valamely dokumentum közlésének hiánya – Következmények*
(1/2003 tanácsi rendelet, 27. cikk, (2) bekezdés)
11. *Verseny – Közigazgatási eljárás – A védelemhez való jog tiszteletben tartása – A kifogás-közlésre adott válaszok közlése – Feltételek – Korlátok*
(1/2003 tanácsi rendelet, 27. cikk, (2) bekezdés)

12. *Verseny – Közigazgatási eljárás – A védelemhez való jog tiszteletben tartása – Iratbetekintés – A védekezés szempontjából hasznos dokumentumoknak kizárólag a Bizottság által való meghatározása – Megengedhetetlenség – A mentő dokumentumoknak a vizsgálati iratok közül való kizárása – A bizottsági határozat jogellenessége – Feltételek (1/2003 tanácsi rendelet, 27. cikk, (2) bekezdés)*
13. *Verseny – Bíróságok – Összeg – Meghatározás – Maximális összeg – Kiszámítás – Figyelembe veendő forgalom (1/2003 tanácsi rendelet, 23. cikk, (2) bekezdés, második albekezdés)*
14. *Verseny – Bíróságok – Összeg – Meghatározás – Szempontok – A jogsértés súlya – Enyhítő körülmények – A vállalkozás passzív vagy vezetőt követő szerepe (1/2003 tanácsi rendelet, 23. cikk; 98/C 9/03 bizottsági közlemény, 3. pont)*
15. *Verseny – Bíróságok – Összeg – Meghatározás – Szempontok – A jogsértés súlya – Enyhítő körülmények – A vállalkozás passzív vagy vezetőt követő szerepe (1/2003 tanácsi rendelet, 23. cikk; 98/C 9/03 bizottsági közlemény, 3. pont, első francia bekezdés)*
16. *Verseny – Bíróságok – Összeg – Meghatározás – Szempontok – Enyhítő körülmények – A kartellen belül meghatározottól eltérő magatartás – Értékelés (1/2003 tanácsi rendelet, 23. cikk; 98/C 9/03 bizottsági közlemény, 3. pont)*

1. Az EK 81. cikk (1) bekezdése értelmében vett megállapodás létezéséhez elég az, hogy az érintett vállalkozások kifejezzék az arra irányuló közös akaratukat, hogy meghatározott piaci magatartást tanúsítsanak.

tekinthető, ha akaratközösség áll fenn magának a verseny korlátozásának tekintetében, még akkor is, ha a tervezett versenykorlátozás különös elemei még tárgyalás tárgyát képezik.

Egy megállapodás az EK 81. cikk (1) bekezdése értelmében létrejötnék

(vö. 97–98. pont)

2. Az összehangolt magatartás fogalma egyfajta egyeztetést jelent a vállalkozások között, amelyek nem kötnek kifejezetten megállapodást, ám a kockázatokkal teli versenyt tudatosan helyettesítik az egymás közötti gyakorlati együttműködéssel.

E tekintetben az EK 81. cikk (1) bekezdésével ellentétes a gazdasági szereplők közötti bármely olyan közvetlen vagy közvetett kapcsolatfelvétel, amely jelleghénél fogva vagy befolyásolja a tényleges, illetve potenciális versenytárs piaci magatartását, vagy feltárja az ilyen versenytárs előtt, hogy az adott vállalkozás saját maga milyen piaci magatartásról döntött, illetve milyen piaci magatartást fontolgat, amennyiben e kapcsolatfelvétel célja vagy hatása a verseny korlátozása.

Az a tény, hogy valamely vállalkozás versenyellenes megállapodás előkészítése céljából információkat közöl versenytársaival, elegendő az EK 81. cikk értelmében vett összehangolt magatartás fennállásának bizonyítására.

(vö. 99–101. pont)

3. A megállapodás és az összehangolt magatartás EK 81. cikk (1) bekezdésének értelmében vett fogalma az összejátszás azonos jellegű formáit jeleníti meg, és csak intenzitásuk, valamint megjelenési

formájuk vonatkozásában különböztethetők meg egymástól.

Egy olyan összetett jogsértés keretében, amely több éven keresztül a piac közös szabályozásának célját követő számos gyártót foglalt magában, a Bizottságtól nem követelhető meg, hogy minden egyes vállalkozás esetében bármely adott időpont esetében pontosan minősítse a jogsértést megállapodásnak vagy összehangolt magatartásnak, mivel a jogsértés mindkét formája szerepel az EK 81. cikkben.

Az adott jogsértés megállapodásnak „és/vagy” összehangolt magatartásnak való minősítését úgy kell értelmezni, mint amely olyan tényelemeket magában foglaló összetett egésznek jelöl, amelynek egyes elemei megállapodásnak, mások pedig összehangolt magatartásnak minősültek az EK 81. cikk (1) bekezdésének értelmében, amely nem tartalmaz külön minősítést az ilyenfajta összetett jogsértésekre.

(vö. 102–104. pont)

4. A kartellben való részvétellel vádolt vállalkozások által az engedékenységre iránti kérelemben tett nyilatkozatokat óvatosan kell értékelni, és azokat főszabály szerint nem lehet megerősítés nélkül elfogadni. Ugyanis egyetlen, kartellben való részvétellel vádolt vállalkozás vallo-mása, amelynek pontosságát több más,

hasonlóan megvádolt vállalkozás vitatja, nem tekinthető az utóbbiak által elkövetett jogsértés megfelelő bizonyítékának, ha más bizonyíték azt nem támasztja alá.

azokat más érintett vállalkozások vitatják – további független bizonyítékoknak kell megerősíteniük.

Az engedékenység iránti kérelmet benyújtó vállalkozások nyilatkozatai bizonyító erejének vizsgálata érdekében a Törvényszék többek között figyelembe veszi egyrészt a nyilatkozatokat alátámasztó, egybeeső bizonyítékok jelentőségét, másrészt pedig az arra utaló jelek hiányát, hogy hajlamosak kicsinyíteni a jogsértésben való közreműködésük jelentőségét, a többi vállalkozását pedig nagyítani.

E megállapítás ugyanakkor enyhíthető, amennyiben az együttműködő vállalkozástól származó nyilatkozat különösen hiteles, mivel ilyen körülmények között a megerősítés elvárt mértéke a pontosságot és erősséget tekintve is alacsonyabb.

(vö. 119–121. pont)

5. Az uniós jog egyetlen elve sem zárja ki, hogy a Bizottság egyetlen okirati bizonyítékra támaszkodjon, ha annak bizonyító ereje nem kétséges, és amennyiben a szóban forgó bizonyíték önmagában világosan igazolja a versenyjogi jogsértés megtörténtét.

Abban az esetben ugyanis, ha az egybehangzó bizonyítékok csoportja lehetővé teszi az együttműködés keretében benyújtott nyilatkozatban hivatkozott összejátszás, illetve bizonyos tényezői megerősítését, e nyilatkozat önmagában elegendő lehet a megtámadott határozat többi tényezőjének igazolására. Ilyen körülmények között a Bizottság támaszkodhat kizárólag erre a nyilatkozatra, feltéve hogy az állítások valóságához nem fér kétség, illetve azok nem homályosak.

Igaz ugyan, hogy e feltevés főszabály szerint nem vonatkozik a kartellben való részvétellel vádolt vállalkozás pusztá nyilatkozataira, amelyeket – amennyiben

Ezen túlmenően a vállalkozás nyilatkozata – még ha a tanúsított konkrét tényeket illetően nem is kerül megerősítésre – a Bizottság által elfogadott egybehangzó bizonyítékok csoportjának keretében rendelkezhet bizonyos fokú bizonyító erővel a jogsértés fennállásának megerősítése tekintetében. Ha ugyanis egy dokumentum más dokumentumok által tartalmazzakkal megegyező konkrét

információkat tartalmaz, úgy kell tekinteni, hogy e bizonyítékok egymást erősítik.

a szóban forgó találkozón az övékétől eltérő szándékkal vesz részt.

(vö. 122–126. pont)

Amennyiben a Bizottság bizonyítja az érintett vállalkozás részvételét ilyen jogellenes találkozón, e vállalkozásnak kell olyan bizonyítékokat előterjesztenie, amelyek alátámasztják, hogy a találkozón való részvétele teljesen híján volt mindenféle versenyellenes szándéknak.

6. Versenyjogi ügyekben a Bizottság azon időszakokból, amelyekben a bizonyítékok viszonylag bőségesen rendelkezésre állnak, azon más időszakokra vonatkozó következtetéseket vonhat le, amelyekben az egyes bizonyítékok közötti különbség nagyobb lehet. Ennélfogva valóban alapos magyarázatra van szükség a bíróság arról való meggyőzéséhez, hogy a találkozók sorozatának egy adott szakasza során teljesen eltérő dolgok történtek, mint a korábbi és későbbi találkozók folyamán, annak ellenére, hogy e találkozók résztvevői azonosak voltak, azokra azonos külső körülmények között került sor, és céljuk is vitathatatlanul azonos volt.

(vö. 127., 159–160., 204., 236. pont)

7. Egy, a bíróság, vagy adott esetben a nyomozás során ügyész előtt eskü alatt tett tanúvallomás jelentős bizonyító erővel bírhat – figyelemmel azokra a hátrányos jogkövetkezményekre, amelyek büntetőjogi szempontból érhetik a hamis vallomást tevő személyt –, és ez a tény az ilyen vallomást hitelesebbé teszi egy egyszerű nyilatkozatnál. E megfontolások mindazonáltal nem alkalmazhatók valamely vállalkozás alkalmazottainak olyan írásbeli nyilatkozataira, amelyeket valamely versenyjogi ügyben indított közigazgatási eljárás során nyújtottak be a Bizottságnak, sem azon tanúvallomásaikra, amelyeket a Bizottság előtt tartott meghallgatás során tettek. Ennélfogva nem lehet azt állítani, hogy amennyiben ezeket nyilatkozatokat eskü alatt tették, azoknak jelentős bizonyító erejük van, és

Egyébiránt amennyiben egy vállalkozás, még ha nem is játszott aktív szerepet, részt vett egy olyan találkozón, amelynek során jogellenes összejátszásról volt szó, azt úgy kell tekinteni, hogy részt vett az említett összejátszásban, kivéve ha bizonyítja, hogy nyíltan elhatárolódott attól, vagy tájékoztatta a többi résztvevőt, hogy

hogy ezért a Bizottságnak kellene bizo-
nyítania, hogy tanúi „hamisan esküdtek”.

tiszteletben tartani az uniós jog általános
elveit a közigazgatási eljárás során.

(vö. 132–133. pont)

8. A versenyjogi ügyben indított közigaz-
gatási eljárás során a Bizottságnak nincs
lehetősége arra, hogy bárkit kötelezzen
arra, hogy eskü alatt tegyen vallomást a
meghallgatáson.

Ugyanakkor az a tény, hogy a verseny-
jog rendelkezései nem kötelezik a Bi-
zottságot arra, hogy olyan mentő tanú-
kat idézzen meg, akiknek tanúként való
meghallgatását kérték, nem ellentétes az
említett elvekkel. Ugyanis, bár a Bizott-
ság a természetes vagy jogi személyeket
akkor hallgatja meg, ha azt szükségesnek
ítéli, ahhoz sincs joga, hogy olyan terhe-
lő tanúkat idézzen meg, akik ehhez nem
járulnak hozzá. Mivel a Bizottság előtt
folytatott eljárás kizárólag közigazgatási
jellegű, nem köteles lehetőséget biztosí-
tani az érintett vállalkozás számára, hogy
a vizsgálati szakaszban kérdéseket tegyen
fel konkrét tanúknak, és elemezze nyilat-
kozataikat. Elegendő, ha a Bizottság által
felhasznált nyilatkozatok szerepelnek
a felperesnek átadott iratokban, amely
aztán az uniós bíróság előtt vitathatja
azokat.

Továbbá a Bizottság csak akkor köteles
meghallgatni a megfelelő érdeküket iga-
zoló természetes vagy jogi személyeket,
ha azok ténylegesen kérik meghallgató-
sukat. Ésszerű mérlegelési mozgástérrel
rendelkezik tehát annak eldöntése szem-
pontjából, hogy milyen érdek fűződhet
olyan személyek meghallgatásához, akik-
nek tanúvallomása a vizsgálat lefolytatá-
sa szempontjából jelentős lehet. A véde-
lemhez való jog biztosítása ugyanis nem
követeli meg, hogy a Bizottság meghall-
gassa az érdekeltek által javasolt tanúkat,
amennyiben úgy véli, hogy az ügyben
folytatott vizsgálat elegendő volt.

(vö. 135., 137–139. pont)

Igaz ugyan, hogy a Bizottság nem az em-
beri jogok európai egyezménye 6. cikké-
nek értelmében vett bíróság, illetve az
általa kiszabott bírságok nem büntető
jellegűek, ezzel együtt a Bizottság köteles

9. Nem szükséges vizsgálni a megállapodás
vagy összehangolt magatartás hatása-
it, ha annak versenykorlátozó célja már
megállapítást nyert. Az adott vállalkozás
jogsértés miatti felelőssége akkor kerül
helyesen megállapításra, ha bizonyított,
hogy találkozókon vett részt vett e talál-
kozókon, és ismeri azok versenyellenes

tárgyát, még akkor is, ha ezt követően nem hajtotta végre az ott elfogadott intézkedések valamelyikét.

dokumentumra történő hivatkozással bizonyítható. Az érintett vállalkozás kötelezettsége tehát annak bizonyítása, hogy azon eredmény, amelyre a Bizottság a határozatában jutott, eltérő lett volna, ha bizonyítékként nem kellett volna figyelembe venni e nem közölt dokumentumot.

(vö. 252–253. pont)

10. A védelemhez való jog tiszteletben tartásából következő iratbetekintési jog a versenyszabályok alkalmazása tárgyában folyamatban lévő közigazgatási eljárásban magában foglalja, hogy a Bizottság lehetőséget biztosít az érintett vállalkozás számára a vizsgálati iratai között található valamennyi olyan dokumentum vizsgálatára, amelyek relevánsak lehetnek a védelme szempontjából.

Ezzel szemben valamely mentő irat közlésének elmaradását illetően az érintett vállalkozásnak kizárólag azt kell bizonyítania, hogy hozzáférhetővé tételének hiánya a hátrányára befolyásolhatta az eljárás lefolyását és a Bizottság határozatának tartalmát. Elegendő tehát, ha a vállalkozás bebizonyítja, hogy az említett mentő dokumentumokat fel tudta volna használni a védelméhez, bizonyítva különösen, hogy olyan tényezőkre tudott volna hivatkozni, amelyek nem voltak összeegyeztethetők a Bizottságnak a kifogásközlés szakaszában levont következtetéseivel, tehát bármilyen módon befolyásolhatta volna a Bizottság által a határozatban elfogadott értékelést.

Ezek magukban foglalják mind a terhelő, mind a mentő okiratokat, kivéve más vállalkozások üzleti titkait, a Bizottság belső iratait és egyéb bizalmas jellegű információkat.

(vö. 262–265. pont)

A terhelő iratok kapcsán valamely dokumentum közlésének elmulasztása csak abban az esetben sérti a védelemhez való jogot, ha az érintett vállalkozás bizonyítja egyrészt, hogy a Bizottság e dokumentummal támasztotta alá a jogsértéssel kapcsolatos kifogását, másrészt pedig azt, hogy e kifogás csak az említett

11. Egy versenyjogi ügyben folyamatban lévő közigazgatási eljárás keretében a vállalkozások által a kifogásközlésre adott válaszok nem képezik magának a vizsgálati aktának a részét. Ennélfogva a kifogásközlés kézbesítésekor az akta részét nem képező dokumentumok tekintetében a

Bizottság csak akkor köteles ismertetni a szóban forgó válaszokat a többi érintett vállalkozással, ha kiderül, hogy azok új terhelő vagy mentő bizonyítékokat tartalmaznak.

Különösen a mentő körülményeket tartalmazó dokumentumokat illetően a Bizottság nem köteles saját kezdeményezésére hozzáférhetővé tenni azon dokumentumokat, amelyek nem szerepelnek a vizsgálati aktájában, és amelyeket nem áll szándékában terhelő bizonyítékként felhasználni az érintett felek ellen a végleges határozatában. Mivel a Bizottság az általános szabály szerint nem köteles saját kezdeményezésére közölni e dokumentumokat, valamely vállalkozás főszabály szerint érvényesen nem hivatkozhat a kifogásközlésre adott válaszokban szereplő állítólagos mentő körülmények közlésének elmulasztására, mivel a közigazgatási eljárás folyamán nem kérelmezte, hogy betekinthesen ezen iratokba.

Amennyiben valamely felperes vállalkozás érvelése annak alátámasztását célozza, hogy a Bizottságnak meg kellett volna állapítania a mentő bizonyítékok felmerülését az érintett válaszokban, és ennél fogva saját kezdeményezésére közölnie kellett volna azokat, egy ilyen érvelés keretében e vállalkozás feladata először annak bizonyítása, hogy az érintett válaszok hasznosak lehetnek a védekezése szempontjából. Különösen azt kell feltüntetnie, hogy melyek a szóban forgó esetleges mentő tényezők, vagy olyan bizonyítékot kell nyújtania, amely

valószínűsíti létezésüket, és ennél fogva a bírósági eljárásban való hasznosságukat.

Egyébiránt a Bizottság, míg köteles közölni az érintett vállalkozásokkal a kifogásközlésre adott válasz azon részeit, amelyek tartalma valamely terhelő bizonyíték tekintetében bármilyen módon releváns, nem köteles e közlést kiterjeszteni a szóban forgó válasznak a hivatkozott bizonyítékkal kapcsolatban nem álló egyéb részére.

(vö. 266–267., 290., 292.,
296–297. pont)

12. A védelemhez való jog tiszteletben tartása érdekében egy versenyjogi ügyben folyamatban lévő közigazgatási eljárás keretében a Bizottság által összeállított iratoknak tartalmazniuk kell a vizsgálat során beszerzett valamennyi releváns dokumentumot. Így különösen – bár kizárhatja a közigazgatási eljárásból azokat az elemeket, amelyek egyáltalán nem kapcsolódnak a kifogásközlésben szereplő ténybeli és jogi állításokhoz, és következésképpen nem relevánsak a vizsgálat szempontjából – nem lehet pusztán a Bizottság feladata azon dokumentumok meghatározása, amelyek hasznosak az érintett vállalkozás védekezése szempontjából.

A Bizottság nem teljesíti e követelményeket, amikor kizárja az iratok közül azt a dokumentumot, amely valamely vállalkozás egy jogsértő magatartással kapcsolatos szóbeli nyilatkozatának leiratát tartalmazza, annak ellenére, hogy az ugyanezen vállalkozás által e tény tekintetében tett írásbeli nyilatkozatra a vizsgálat releváns bizonyítékként hivatkozott.

összesített forgalma alapján kell kiszámítani. Ezzel szemben, ha e gazdasági egység időközben megszűnt, a határozat minden címzettje jogosult arra, hogy a szóban forgó felső határt egyedileg alkalmazzák vele szemben.

(vö. 324. pont)

Ugyanakkor egy ilyen szabálytalanság csak akkor alkalmas arra, hogy megkérdőjelezze a bizottsági határozat jogszerűségét, ha az érintett vállalkozás hátrányára befolyásolhatta az eljárás lefolyását és e határozat tartalmát, és az utóbbi köteles bizonyítani, hogy a nem közölt mentő dokumentumot fel tudta volna használni a védelméhez, és különösen azt, hogy olyan tényezőkre tudott volna hivatkozni, amelyek nem voltak összeegyeztethetők a Bizottságnak a kifogásközlés szakaszában levont következtetéseivel, tehát bármilyen módon befolyásolhatta volna a bizottsági határozatban elfogadott értékelést.

(vö. 306–308. pont)

13. Az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének második albekezdésében előírt, a forgalom 10%-ának megfelelő felső korlátot a jogsértésért felelős gazdasági egységet alkotó valamennyi vállalkozás

14. Amennyiben valamely vállalkozás arra hivatkozik, hogy a versenyjogi jogsértésben játszott passzív szerepe miatt a Bizottságnak enyhítő körülményt kellett volna alkalmaznia vele szemben, az a tény, hogy e vállalkozás a közigazgatási eljárás során kifejezetten nem hivatkozott passzív szerepére, irreleváns a kifogás elfogadhatóságára nézve.

Egyrészt ugyanis a kifogásközlés címetjeként szereplő vállalkozások nem kötelesek konkrétan kérni az enyhítő körülmények alkalmazását. Másrészt, amennyiben egy jogsértést több vállalkozás követett el, a Bizottságnak mindegyikük részvételének egymáshoz viszonyított súlyát is meg kell vizsgálnia annak meghatározása érdekében, hogy tekintetükben fennállnak-e súlyosító vagy enyhítő körülmények, különösen ha a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az ESZAK-Szerződés 65. cikkének (5) bekezdése alapján kiszabott bírság megállapításának módszeréről szóló iránymutatás 3. pontjában szereplő nem

kimerítő felsorolásban kifejezetten említett enyhítő körülmény áll fenn.

tesz. Mindenesetre figyelembe kell venni az adott eset valamennyi releváns körülményét.

(vö. 329–330. pont)

A Bizottság az enyhítő körülmények alkalmazása tekintetében mérlegelési mozgásterrel rendelkezik.

15. Valamely vállalkozásnak a versenyjogi jogsértés megvalósításában betöltött kizárólag passzív vagy követő szerepe – amennyiben az bizonyított – a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az ESZAK-Szerződés 65. cikkének (5) bekezdése alapján kiszabott bírság megállapításának módszeréről szóló iránymutatás 3. pontjának első francia bekezdése értelmében minősülhet enyhítő körülménynek, hozzátéve, hogy a passzív szerep az érintett vállalkozás által visszafogottabb magatartás tanúsítását feltételezi, azaz a versenyellenes megállapodás vagy megállapodások kidolgozásában játszott aktív részvételtől való tartózkodást.

E tekintetben, amennyiben a Bizottság a jogilag megkövetelt módon bizonyította, hogy egy vállalkozás a bizottsági határozatban szereplő összejárásra irányuló találkozók többségén képviseltette magát, vagy tájékoztatták azokról, az a tény, hogy e vállalkozás fizikailag nem vett részt egyes találkozók, de azokról telefonon tájékoztatták, megfelel e találkozók lebonyolítása titkos jellegének, és egyáltalán nem a vállalkozás kizárólag passzív vagy követő szerepéről tanúskodik.

(vö. 331–333., 337. pont)

A vállalkozás kartellben játszott passzív szerepét alátámasztó kiindulópontként lehet figyelembe venni különösen azt, ha a kartell többi tagjához képest jelentősen ritkábban vett részt a megbeszéléseken, ha később lépett arra a piacra, ahol a jogsértés történt, függetlenül attól, hogy mennyi ideig vett részt a jogsértésben, vagy ha a jogsértésben részt vevő más vállalkozás képviselője erre vonatkozóan kifejezetten nyilatkozatot

16. A 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az ESZAK-Szerződés 65. cikkének (5) bekezdése alapján kiszabott bírság megállapításának módszeréről szóló iránymutatás 3. pontjának második albekezdése értelmében a jogsértő megállapodások nemteljesítése, illetve a jogsértő magatartásról való lemondás a gyakorlatban szintén enyhítő körülménynek minősülhet, amennyiben az érintett

vállalkozás bizonyítja, hogy az alatt az idő alatt, amíg a felperes a jogsértő megállapodások részese volt, a piacon versenyző magatartást folytatva ténylegesen kivonta magát a végrehajtásuk alól, vagy legalább egyértelműen és nagymértékben megszegte a kartell végrehajtására irányuló kötelezettségeket olyannyira, hogy ezáltal megzavarta annak működését.

versenytársaival való összejátszása bizonyított – piaci magatartása nem felel meg a versenytársakkal kötött megállapodásnak, mivel többé-kevésbé független piaci politikát követ, nem kell feltétlenül enyhítő körülményként figyelembe venni. Nem zárható ki, hogy e vállalkozás egyszerűen saját előnyére próbálta felhasználni a kartellt.

Egyébiránt azt a pusztá tény, hogy valamely vállalkozás – amelynek a

(vö. 345–346. pont)